

Illés György

Kivégzés karácsonykor

Emléktábla hirdeti a sopronkőhidai fegyház falán; itt végezték ki Bajcsy-Zsilinszky Endrét 1944. december 24-én.

*

1944. december 11-én a nyilas kormány utasítására megkezdődött a Margit körüti fegyház kiürítése. Mivel a bécsi országút már az orosz tüzéség lőtávolaiba került, ezért a foglyokkal teli buszok a János-hegy és a Hárs-hegy közti útvonalon igyekeztek nyugat felé.

1944. december 13-án éjjel érkezett meg Zsilinszky Sopronkőhidára, december 23-án, szombaton állították bíróság elé a fegyház melletti elemi iskolában. A tárgyalásvezető dr. Dominich Vilmos hadbíró, Zsilinszky vé-dője dr. Pinezich István soproni ügyvéd. A vád: hűtlenség, összeesküvés a „hungarista állam” ellen. Bajcsy-Zsilinszky tárgyalásáról Érsek Albert, a bíróság elnöke így vallott:

Dominich a tárgyalás megkezdése előtt közölte velem, hogy Bajcsy-Zsilinszky Endrét halálra kell ítélni. A tárgyaláson tanúkat nem hallgattak ki, Bajcsy-Zsilinszkyt Dominich jóformán szóhoz sem engedte jutni – közölte Érsek Albert, volt alezredes. Bajcsy-Zsilinszky nem tagadta, hogy mozgalmat szervezett, mert meggyőződése szerint az egyetlen és kivezető út Magyarország

részéről csak az lehet, hogy megszakítja Németországgal a kapcsolatot és a szövetségesek oldalára áll...

Érsek elmondta, hogy Bajcs-Zsilinszky az egész tárgyalás alatt a lehető legkeményebben, férfiasan viselkedett s jóllehet mind Dominich, mind a mellette ülő csendőr százados egészen durva modorban intéztek hozzá kérdéseket, ő azokra egyenesen és arcrándulás nélkül adta meg határozott válaszait.

Védője, dr. Pinezich István érezte, hogy minden fáradozása hiábavaló. Mégis igyekezett menteni Bajcsy-Zsilinszky életét. Jogi érvelései hatástalanul hangzottak el. Hiába kérte a bizonyítás-kiegészítést: Zsilinszky könyveinek, beszédeinek beszerzését. Elutasították. Védőbeszéde után, az utolsó szó jogán Bajcsy-Zsilinszky ismételten rámutatott cselekedetének hazafias indokaira.

- Igen, mindent megtettem, ami a vádiratban áll. Kötelességem volt. Magyar vagyok, meg kell menteni a hazát, s amit mi tettünk, az az igazi hazafiság. Magyarországot csak az mentheti meg, ha végzünk a németekkel és megteremtjük a demokratikus Magyarországot.

A bíróság ezután visszavonult ítélethozatalra. Ekkor Bajcsy-Zsilinszky még néhány szót válthatott ügyvédjével. Megköszönte fáradtságát és megkérte, értesítse feleségét és fivérét. Helyeselte, hogy azok a pápai nuncius közbenjárását kérték, de helytelenítette azt az ötletet, hogy Gábor öccse német közbenjárással mentse életét. Tíz perc múlva Dominich kihirdette a katonai bíróság ítéletét. Bajcsy-Zsilinszky Endrét, részletes indoklás mellőzésével, kötél általi halálra ítélték. A tárgyalás után Dominich felajánlotta Pinezichnek:

- Ha a védő úr beszélni akar Zsilinszkyvel, szívesen adok engedélyt. - A védő közölte, hogy nincs különösebb megbeszélni valója. A hadbíró figyelmeztette: - Nem lesz több alkalma rá az ügyvéd úrnak!

Pinezich lesújtva hallgatta a magyarázatot: - Most azonnal utazom Kőszegre, az ítélet megerősítése céljából. (Odamenekült a nyilas vezérkar - I. Gy.) Holnap reggel kivégzés...

A védő megdöbben: - Csak nem tesz ilyesmit hadbíró úr? Holnap Szent Karácsony előestéjén? Hogyan veheti lelkére, egy hívő embert és családját megfosztani annak lehetőségétől, hogy valamit is tegyenek az érdekében? Meg aztán ünnepnap tilos halálos ítéletet hozni!

Dominich a vállát vonogatta:

- Sajnálom. Semmit sem tehetek. Engem is sürgetnek! Nyugodtan akarom tölteni a karácsonyt.

Bárdosi Jenő, a fegyintézeti lelkész volt az utolsó percekben társa és vigasztalója. Így ír erről a korabeli jegyzőkönyvben:

1944. december 23-ról 24-re virradó éjjel kaptam kirendelést, hogy a másnap reggel történő kivégzésen jelenjek meg. A kirendelő parancs szerint 24-én reggel 5 órakor jelentkeztünk a fegyintézet katonai részénél. Bajcsy-Zsilinszky képviselő úr egy harmadik emeleti zárkában ült zsámolyon, és egy székre helyezett gyertya világánál levelet írt.

Bajcsy-Zsilinszky a lelkész megjelenésekor még nem tudta, hogy aznap végrehajtják rajta az ítéletet. Úgy hitte, hogy az ünnepek előtti lelkészi látogatásnak örvendhet. Reggel 6 órakor egy katona a hadbíróóság elé hívta. Bajcsy-Zsilinszky azonnal tisztában volt ennek a jelentőségével. Bárdosi szerint határozott léptekkel elindult a katona előtt. Negyedóra múlva vezették vissza. Közölte a lelkésszel, amit az már úgyis tudott, hogy két órán belül végrehajtják a halálos ítéletet.

A szomszéd cellákban szintén ezekben a percekben tudták meg hárman, hogy utolsó hajnalukra virradtak. Három fiatal pesti ellenálló: Pesti Barnabás, Kreutz Róbert és Pataky István. Idézet Németh Gyula fegyintézeti őrpapancsnok vallomásából:

A kivégzés a gazdasági udvarunk hátsó részén történt... nyolc óra tájban

vezették fel Bajcsy-Zsilinszkyt. Nagyon frissen és szinte meglepő bátran lépkedett, mintha nem is vesztőhelyre vitték volna... a halálos ítélet újbóli kihirdetését hallottam... akkor a hóhér és a két pribék mögéje lépett.

Zsilinszky hóhérai Németh Mihály, Stasák Mátyás és Kemecsei Sándor katonák voltak. Fejen-

ként 25 pengőt és a kivégzés előtt fél liter pálinkát kaptak. (Az állandó ítéletvégrehajtó már napokkal előbb meg-szökött.)

Az ítélet kihirdetése után Bajcsy-Zsilinszky hangosan felkiáltott:
Hazám, feleségem, Isten veletek!

A nyilas őrség – amelyet Frisch József főhadnagy vezényelt – részvétlenül nézte a kivégzés előkészületeit. Az alkalmi hóhérok Bajcsy-Zsilinszkyt zsámolyra állították, lábait összekötözték, s nyakába dobták a hurkot. Még harsány hangon annyit mondott:

Isten mindent lát! Éljen Magyarország!

Nyolc perc múlva jelentette az orvos: – A halál beállt...

A fegyház temetőjében – a számokkal ellátott rabsíroktól elkülönítve – két sorban jeltelen vermekben hantolták el a Szalasiék vérbírósága által kivégzett áldozatokat. Tizenegy sírhalom domborodott. A fegyház egyik tisztje titokban helyrajzot készített a sírokról, és így a háború után rögtön meg lehetett állapítani, hogy Bajcsy-Zsilinszky Endrét az első sorba, a jobb oldali szélső sírba helyezték.

És miközben a templomokban magasra szállt a karácsonyi zsoltár hangja: *Dicsőség a magasságban az Istennek, békesség legyen a földön az embernek...* a magyar vértanúk száma négygyel gyarapodott. Bajcsy-Zsilinszky Endre emelt fővel, bátran, keményen ment őrei között a bitófa felé. Lélekemelő pillanat volt. Illyés Gyula írta ezekről a percekről *Zsilinszky emlékére* című versében:

*Pullovert, kucsmát, hócipőt
széttestált rabtársai közt.*

*Ment – arc-színe bár a falé –
hólepte bitófa felé.*

*Szíve dacában, mint a láng,
egy nép dühe. Azt hagyta ránk.*

*

1944. március 19-én Bajcsy-Zsilinszky fegyverrel a kezében állt ellen a német megszállóknak. A lövöldözés zajára összegyűlt tömeg néma döbbenettel szemlélte a történeteket. A tűzharcban ő maga is megsérült, ám senki sem mozdult, hogy a védelmére keljen. Csendben

nézték, ahogy a gestapósok bedobják egy autóba és elhurcolják.

Az Attila utcai házat, ahol a legendás pisztolylövések eldőrdültek, emléktábla jelöli. Fővárosunk egyik útja az ő nevét viseli, a torkolatában álló ház falán férfias arcélét dombormű idézi. Szülővárosa, Szarvas 1981-ben mellszobrot állított nagy fiának: emlékül és emlékeztetőül.

